

Березовська Л. І. кандидат психологічних наук, доцент,
Національний університет «Львівська політехніка»
<https://orcid.org/0000-0002-5972-7883>

Богайчук В. Ж. кандидат політичних наук, доцент,
доцент кафедри соціальної комунікації та публічної
дипломатії Національний університет оборони України
<https://orcid.org/0000-0003-4977-5870>

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ЖИТТЄСТІЙКОСТІ СТУДЕНТІВ ВІЙСЬКОВОЇ КАФЕДРИ

У статті представлено теоретичний аналіз поняття «життєстійкість», огляд сучасних емпіричних зарубіжних та вітчизняних розвідок життєстійкості. Емпірично досліджено життєстійкість з використанням повної версії тесту життєстійкості С. Мадді та короткої версії тесту життєстійкості (В.О. Олефір, М.А. Кузнєцов, А.В. Павлова). Розглянуто особливості життєстійкості та її параметрів у студентів військової кафедри.

Ключові слова: життєстійкість; залученість; контроль; прийняття ризику; студенти військової кафедри.

Вступ. На даний час в Україні продовжується повномасштабна війна, яка є великим стресом для всіх громадян країни. Згідно опитування соціологічної групи «Рейтинг» «Стресові стани населення України в контексті війни» (10.11.2023 р.) кількість тих, хто отримав досвід перебування в зоні бойових дій до 44% (Стресові стани населення України, 2023). Впродовж 2022 року (6.04, 18-19.06 та 8-9.10) цією ж соціологічною групою досліджено рівень життєстійкості українців: 3,9 з 5,0 балів, що складається з психологічної стійкості (4,0) та підтримки фізичного здоров'я (3,8) (Восьме, чотирнадцяте, вісімнадцяте загальнонаціональне опитування: психологічні маркери війни, 2022). Життєстійкість допомагає людині ефективно існувати всупереч труднощам та перешкодам, що особливо є важливим під час таких сильних стресових ситуацій як військові дії.

Життєстійкість є динамічною характеристикою, безперервним та активним процесом позитивної адаптації людини до подій, ситуацій, негараздів та кризових ситуацій. Це вказує не на статичність характеристики, а на постійну зміну: або підвищення, або зниження. Тобто життєстійкість особистості може розвиватися впродовж життя.

Особливо важливою є життєстійкість для військових, які боронять Україну на полі

бою. Виконуючи бойові завдання їхня психіка функціонує на межі допустимих навантажень, що приводить до виснаження та зниження ефективності. В подальшому це може привести до підвищення тривожності, виникнення імпульсивності, появи психічних травм, посттравматичних розладів, що можуть мати як короткочасний, так і довготривалий характер. Важливу роль у попередженні виникнення зазначених станів відіграє здатність особистості витримувати ситуацію гострого або хронічного стресу, зберігати внутрішню збалансованість, в той же час не знижувати успішність діяльності (Чиханцова, 2017).

Життєстійкість у військових розвивається у процесі їхньої підготовки, під час навчання та опрацювання навичок, що є важливими для військової справи. Військовими стають не лише ті молоді люди, які вибрали військові професії у якості основних, а і ті, хто опановує цивільні професії. Студенти під час навчання у закладах вищої освіти часто паралельно обирають навчання на військовій кафедрі. Це дає їм можливість пройти військову підготовку та по закінченню отримати офіцерське звання. З вересня 2024 року у всіх закладах вищої освіти України з'являться пілотні військові кафедри, де будуть проходити військову підготовку хлопці та дівчата.

Оскільки в подальшому студенти військової кафедри стають військовими, то хороший рівень життєстійкості буде допомагати їм ефективно виконувати поставленні завдання. У такому разі постає потреба в емпіричному дослідженні життєстійкості студентів військової кафедри.

Метою статті виступає теоретико-емпіричне дослідження життєстійкості студентів військової кафедри.

Завдання статті: проаналізувати сучасні закордонні та українські дослідження життєстійкості військових та емпірично дослідити та описати особливості прояву життєстійкості студентів військової кафедри.

Теоретичне підґрунтя.

Психологічний аналіз поняття «життєстійкість».

Поняття життєстійкості (англ. Hardiness) введено S. Maddi, S. Kobasa (1984) в другій половині ХХ ст. S. Maddi (2004) вказує, що життєстійкість є психологічною живучістю і розширеною ефективністю людини, що пов'язана з мотивацією людини до подолання стресогенних життєвих ситуацій.

Дослідник зазначає, що життєстійкість складається з трьох компонентів: залученість, контроль та прийняття ризику. Компонент «залученість» є важливою характеристикою ставлення особистості до себе, оточення та характеру взаємодії з ним, яка дає сили та мотивує людину до самореалізації, здорового способу думок та поведінки; дає можливість відчувати себе значущою та достатньо цінною для повного включення у вирішення життєвих завдань і звертати увагу на стресогенні фактори та зміни. Компонент «контроль» передбачає пошук шляхів впливу на результати стресогенних змін, у протидію впаданню в стан безпорадності та пасивності. Суть компоненту «прийняття ризику» полягає у сприйнятті особистістю життєвих подій та проблем як виклику та випробовування особистості для себе та допомагає людині бути відкритою до оточуючого світу, інших людей та соціуму.

S. Maddi (2022) наголошував на важливості експресії всіх трьох компонентів для підтримки здоров'я та оптимального рівня працездатності та активності в стресових умовах.

Життєстійкість особистості передбачає вміння ефективно існувати і здійснювати

діяльність незалежно від перешкод та труднощів, з якими людині доводиться стикатись. Ця характеристика передбачає здатність людини балансувати між адаптацією до нових вимог середовища та прагненням до гармонійного, повноцінного життя.

Життєстійкість, як підкреслює дослідниця Т. Ларіна (2007), є способом виживання, який може полягати у швидкій максимальній мобілізації ресурсів в екстремальних умовах, в ситуаціях загрози життю тощо. Життєстійкість також можна розглядати як рису особистості, що визначає її стиль поведінки, спрямованість на подолання труднощів, здатність гнучко реагувати на зміни.

Дослідниця С. Кравчук (2018) зазначає, що життєстійкість як концепт необхідно розглядати на змістовно-структурному рівні аналізу як інтегральну характеристику особистості, як складник адаптаційного особистісного ресурсу та предиктора психологічної резилентності. як складну інтегральну характеристику особистості, яка складається з: емоційного, когнітивного, вольового, морального та поведінкового компонентів. До емоційного складника належить «задоволення» (залучення від власної діяльності), до когнітивного складника «контроль», «прийняття ризику». Виявлено залежність життєстійкості від таких форм емоційного реагування, як гнів, злість, страх, безсилля, роздратування.

Т. Титаренко (2009) вказує, що життєстійкість проявляється в індивідуальних особливостях та у вчинках особистості. Життєстійкість виявляється в таких рисах характеру, як: цілеспрямованість, активність, загартованість, сміливість, витримка тощо. Автор зауважує, що особистісна життєстійкість виявляється у вчинках, які свідомо здійснюються на основі вчасно зроблених життєвих виборів.

Аналіз досліджень життєстійкості у військових.

Психологія на даний час накопичила значну кількість емпіричних досліджень як у зарубіжній, так і у вітчизняній науці.

Paul T. Bartone, Robert R. Poland та інші (2008) вважають, що життєстійкість сприяє успіху кандидатам у спецназ армії США, є

важливою індивідуальною характеристикою, що пов'язана із стресостійкістю та успішною роботою. Автори зазначають, що кандидати, що пройшли відбір, мають суттєво вищий рівень життєстійкості у порівнянні з кандидатами, що не були відібрані до Сил спеціального призначення армії США. В іншому дослідженні Paul T. Bartone, Dennis R. Kelly та інші (2013) визначили, що життєстійкість є предиктором продуктивності лідера та сприяє адаптації військових.

Норвезькі дослідники В. Н. Johnsen, S. W. Hystad та інші (2014) встановили, що включеність як складова життєстійкості є важливою передумовою успішного виконання професійної діяльності. Високий рівень включеності допоміг подолати суворе випробування: 250-кілометрового 9-ти денного зимового переходу на лижах в умовах Арктики, який був складовою відбору норвезьких прикордонників.

У дослідженні S. Lo Bue, S. Kintaert та ін. (2016) зазначено, що впродовж напруженої 22-тижневої базової підготовки серед новобранців у Нідерландській повітряно-десантній бригаді в осіб із вищим рівнем життєстійкості зафіксовано істотно менший рівень відсіву, ніж у тих, в кого життєстійкість є нижчою. А також визначено, що витривалість слабко впливає на наполегливість військовослужбовців.

Згадані закордонні дослідження свідчать, що життєстійкість та її складові є важливими характеристиками військових, що дають змогу їм підготуватися до виконання професійної діяльності або ж ефективно її здійснювати.

В українській психології також зроблено доволі багато емпіричних розвідок прояву життєстійкості військових. Так, Н. Матейко (2022) здійснено дослідження життєстійкості військових в умовах військових дій. 6% старших (31-45 років) та 13.8% молодших (19-30 років) військових, які на момент проведення дослідження перебували в зоні АТО і мали попередній бойовий досвід, демонструють високий рівень життєстійкості. В той же час визначено відсутність високого рівня залученості у те, що відбувається навколо них (бойові дії).

Дослідницею О. Мельник (2019) визначено життєстійкість в контексті

адаптації учасників бойових дій до умов мирного життя. Найвищий показник життєстійкості виявлено в учасників бойових дій віком від 31 до 45 років (97,00), найнижчий – у 20-30-річних (79,67), у досліджуваних старших за 45 років він складає 88,33. Для учасників бойових дій вікових періодів 20-30 років та 31-45 років характерний високий рівень життєстійкості, посттравматичного зростання, резилентності та психологічного благополуччя.

О. Кокун (2022) провів всеукраїнське опитування «Твоя життєстійкість в умовах війни» та визначив у респондентів, які брали участь у бойових діях з вищим рівнем психофізіологічної життєстійкості. Професійна життєстійкість у тих, хто мав бойовий досвід є такого ж рівня як і у тих, хто був вимушений переїхати за кордон та у межах України.

Дослідниці І. Ламаш та Н. Мікашлова (2017) дослідили життєстійкість як ресурс саморегуляції курсантів з різним досвідом військової діяльності. Авторами визначено нормативний рівень життєстійкості як у тих, хто мав досвід служби в армії та участь в бойових діях, так і у курсантів без військового досвіду. Визначено зворотну взаємозалежність між параметром життєстійкості «залученість» та самостійністю, автономністю в організації активності.

Згадані українські дослідження свідчать, що життєстійкість та її складові добре розвинуті у військових, що дає змогу їм ефективно виконувати професійну діяльність, незалежно від перешкод та труднощів, з якими військовим доводиться стикатись.

Методи дослідження. Впродовж дослідження було використано такі методи:

- теоретичний огляд літератури з метою з'ясування стану розробленості проблеми життєстійкості на сучасному етапі за кордоном та в Україні: аналіз, синтез, узагальнення;

- емпіричне дослідження життєстійкості студентів військової кафедри здійснено за використанням тесту життєстійкості S. Maddi (Д. Леонт'єв, Е. Рассказова) та короткою версією тесту життєстійкості (В.О. Олєфір, М.А. Кузнецов, А.В. Павлова), а також анкети для збору

Питання психології

даних щодо базових демографічних даних (вік, спеціальність, заклад вищої освіти, місце проживання) та спеціальних питань (особливостей мотивації вступу на військову кафедру, поведінки в критичних ситуаціях, самооцінки респондентами вміння опиратися життєвим труднощам та загальних уявлень про своє майбутнє);

- аналіз здійснено на основі описових статистик.

Результати та обговорення. Для визначення особливостей життєстійкості та її параметрів у студентів військової кафедри було здійснено емпіричне дослідження. Опитування здійснено серед студентів військових кафедр закладів вищої освіти міста Львів із застосуванням Google Forms. Вибірка складалася з 61 особи віком від 19 до 23 років, переважна кількість досліджуваних мала 21-22 роки.

Серед мотивів вступу на військову кафедру найбільш поширеними причинами респонденти зазначили інтерес (n= 13; 22%) і рекомендації друзів та одногрупників (n= 11;

18%). Загалом мотиви респондентів варіювалися від бачення власної вигоди у вступі на військову кафедру (як бонус до спеціальності, кар'єрного росту) до бажання служити у збройних силах та розгляду такого досвіду як морального обов'язку.

Перед визначенням життєстійкості за інструментальними тестами респонденти дослідили рівень прояву цієї характеристики через самовизначення. Для визначення рівнів життєстійкості ми користувалися логікою запропонованою у тесті життєстійкості S. Maddi (Д. Леонт'єв, Е. Рассказова), що передбачає інтерпретувати отримані результати шляхом співвідношення показників з середніми значеннями. Якщо показник є меншим за нижню межу стандартного відхилення середнього значення – це говорить про умовно низьку інтенсивність прояву ознаки, якщо показник є більшим за вищу межу стандартного відхилення середнього значення – про умовно високу інтенсивність прояву ознаки (таблиця 1).

Таблиця 1

Описові статистики самооцінки життєстійкості

	Mean	Median	Mode	Std. deviation	Minimum	Maximum
Життєстійкість	7.0656	7	7	1.18137	5	10

18 респондентів (29.5%) визначають у себе високий рівень життєстійкості, низький рівень 3 досліджуваних (4.9%) та більшість зазначають середній рівень (n= 40; 65.6%). Тобто більшість респондентів вибірки визначають у себе достатній рівень життєстійкості, що забезпечує регуляцію психоемоційної напруги на достатньому рівні. Студенти військової кафедри проявляють достатній рівень готовності опиратися стресу та орієнтованість на оволодіння проблемними аспектами ситуації, прояв активності у вирішенні труднощів.

Розглянемо результати дослідження, отримані за тестами визначення життєстійкості. Дані описової статистики за тестом життєстійкості S. Maddi (Д. Леонт'єв, Е. Рассказова) та короткою версією тесту життєстійкості (В.О. Олефір, М.А. Кузнецов, А.В. Павлова) надано у таблиці 2. Середні значення та стандартне відхилення використано для визначення рівнів вияву життєстійкості, залученості, контролю та прийняття ризику.

Таблиця 2

Описові статистики параметрів життєстійкості

	Mean	Median	Mode	Std. deviation	Minimum	Maximum
Життєстійкість_1	56.1311	56	51	8.62066	35	87
Залученість_1	23.2131	22	21	4.65516	14	41
Контроль_1	21.1475	21	20	3.64159	12	31
Прийняття ризику_1	10.7049	10	9	2.71627	5	16
Життєстійкість_2	25.0656	24	23	4.73240	13	37
Залученість_2	7.9508	8	7	1.87462	3	12
Контроль_2	7.1148	7	7	2.25904	1	12
Прийняття ризику_2	7.3279	7	6	2.02255	4	14

Примітка: 1 – шкали тесту життєстійкості S. Maddi (Д. Леонт'єв, Е. Рассказова); 2 – шкали короткої версії тесту життєстійкості (В.О. Олефір, М.А. Кузнецов, А.В. Павлова).

Рівні прояву життєстійкості у відсотках надано на рисунку 1.

Питання психології

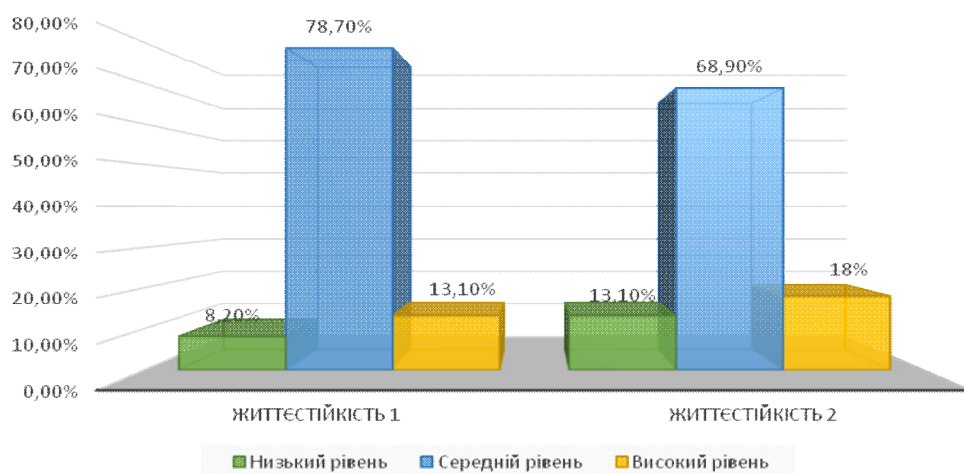

Рис. 1. Рівні життєстійкості за повною та короткою версіями тесту

Примітка: 1 – шкали тесту життєстійкості S. Maddi (Д. Леонт'єв, Е. Рассказова); 2 – шкали короткої версії тесту життєстійкості (В.О. Олефір, М.А. Кузнєцов, А.В. Павлова).

За тестом життєстійкості S. Maddi (Д. Леонт'єв, Е. Рассказова) (тест 1) серед досліджуваних більше з показниками середнього рівня ($n=48$; 78.7%), ніж за короткою версією тесту життєстійкості (В.О. Олефір, М.А. Кузнєцов, А.В. Павлова) ($n=42$; 68.9%) (тест 2). Високий рівень визначається у більшій кількості респондентів за тестом 2 ($n=11$; 18%), за тестом 1 менше респондентів з високим рівнем життєстійкості ($n=8$; 13.1%). Поглиблений аналіз середніх значень, Медіани та Моду вказує на те, що показники життєстійкості за тестом життєстійкості S. Maddi (Д. Леонт'єв, Е. Рассказова) зміщені до низького рівня: $M=56.13$, $Mo=56$, $Me=51$.

Отримані дані про рівні життєстійкості респондентів можуть вказувати на те, що для

студентів військової кафедри характерною є посереднє вираження життєстійкості в життєвих ситуаціях, яке забезпечує регуляцію психоемоційної напруги, з якою стикаються респонденти на достатньому рівні. Тобто, в більшості ситуацій респонденти проявляють достатній рівень готовності опиратися стресу та орієнтованість на оволодіння проблемними аспектами ситуації, прояв активності у вирішенні труднощів. Втім, нерідко респонденти можуть відчувати брак ресурсів та інструментів подолання, що призводитиме до підвищення рівня напруги.

Рівні прояву параметрів життєстійкості «залученість», «контроль», «прийняття ризику» у відсотках надано на рисунку 2.

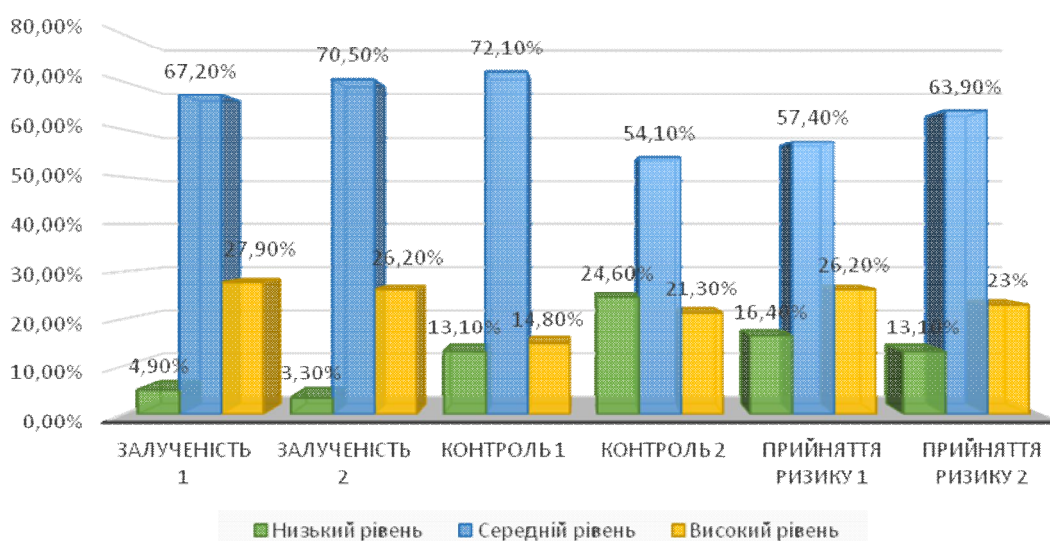

Рис. 2. Рівні параметрів життєстійкості за повною та короткою версіями тесту

Примітка: 1 – шкали тесту життєстійкості S. Maddi (Д. Леонт'єв, Е. Рассказова); 2 – шкали короткої версії тесту життєстійкості (В.О. Олефір, М.А. Кузнєцов, А.В. Павлова).

За параметром життєстійкості «залученість» було виявлено, що для вибірки за обома варіантами методики характерні в основному показники середнього рівня ($n=41$; 67.2% за тестом 1, $n=43$; 70.5% за тестом 2). Здебільшого респонденти характеризуються досить сильним переконанням в тому, що активність і залученість у конкретні події може мати корисні й цікаві результати. Така тенденція загалом збігається з мотивами вступу респондентів на військову кафедру, а саме інтересом до військової тематики та досвіду навчання на кафедрі, а також бажанні не втратити можливість отримати ці знання, не шкодувати про втрачені можливості. В більшості випадків респонденти відзначають задоволеність своєю діяльністю, зокрема обраною спеціальністю і виявляють бажання реалізуватися в ній, що також збігається з виявленою тенденцією рівнів компоненту залученості.

За параметром «контроль» (тест 1) студенти військової кафедри виявляють в основному середній рівень ($n=44$; 72.1%), за тестом 2 середній рівень виявлено у значно меншій частині – в половині респондентів ($n=33$; 54.1%). Здебільшого для респондентів характерним є переконання у тому, що відстоювання своєї позиції, прояв активності у ситуаціях вибору та труднощів є необхідними задля забезпечення бажаного результату. Також це переконання включає і порівняно сильну впевненість більшості респондентів у власних силах, необхідних для того, щоб відчути контроль у ситуаціях невизначеності. Тобто в більшості проблемних ситуацій респонденти вміють досить швидко мобілізувати власні ресурси задля оволодіння ситуацією та досягнення бажаного результату. Порівняно в меншій кількості проблемних ситуацій респонденти гостро переживають безпорадність, відсутність перспектив і варіантів вирішення обставин, що склалися.

При цьому, у досить значній кількості респондентів за обома варіантами методики спостерігався понижений рівень контролю, що свідчить про помітні труднощі для цих респондентів у оволодінні ситуацією і часте переживання відчуття безпорадності у певних ситуаціях. Також за цією шкалою короткої версії опитувальника можемо

бачити високий рівень прояву параметру, що свідчить про те, що для деякої частки респондентів характерним є швидке орієнтування у ситуації та адаптація до умов, в яких потрібно швидко приймати рішення та шукати ресурси для вирішення проблеми. У цій частці студентів відчуття безпорадності зустрічається рідше або має порівняно нетривалий характер, натомість їм притаманно відчуття контролю над ситуацією, впевненості у власних силах у вирішенні складних питань. Ймовірно, отримані дані про рівні за шкалами контролю можна пов'язати з бажанням більшості респондентів отримати новий досвід в специфічних умовах сьогодення, який може бути використаний у певних ситуаціях і забезпечити внутрішнє відчуття контролю в більшості випадків.

За параметром «прийняття ризику» (тест 1) більше половини вибірки ($n=35$; 57.4%) демонструє середній рівень; четверта частина ($n=16$; 25.2%) високий та низький рівень має 16 осіб (16.4%). За тестом 2 результати незначно відрізняються. Поглиблений аналіз середніх значень, Моді та Медіани вказує на те, що показники зміщені до низького рівня: тест 1 – $M=10.7$, $Mo=9$, $Me=10$; тест 2 – $M=7.3$, $Mo=7$, $Me=6$. Такі спостереження можуть свідчити про те, що у вибірці за цією шкалою переважають середні показники, наближені до середнього рівня прояву параметру. Тобто, для респондентів характерним є в більшості випадків прагнення до більш чітких гарантій успішності результатів діяльності і розв'язання проблемних задач. В той же час, респонденти орієнтуються на думку про те, що кожен аспект життя може розглядатися як досвід, який в майбутньому може бути використаний з користю.

Більшість респондентів орієнтовані на прийняття скоріше поміркованого ризику, за умов, в яких успішність результату досить часто буде виступати як ключова характеристика діяльності, але при необхідності виражатимуть готовність до користування можливістю з нульовою гарантією успішністю результату. Тобто, прояв ознаки буде залежати здебільшого від індивідуального сприйняття студентом військової кафедри умов виконання діяльності.

Питання психології

Отже, за обома методиками життєстійкості загальна сукупність респондентів розподілилася на три нерівні групи – групу з низьким рівнем життєстійкості, групу з середнім рівнем життєстійкості та групу з високим рівнем життєстійкості. Здебільшого для респондентів характерним є середній рівень життєстійкості та її компонентів за обома методиками.

Отримані результати за тестами дослідження життєстійкості свідчать про їхню надійність та вказують на рівні можливості їхнього застосування. А оскільки тестування військових може відбуватися в умовах обмеженого часу, то доцільним буде застосування коротких опитувальників, які забезпечують валідні результати.

Висновки.

- Життєстійкість не статична характеристика людини, а динамічна, що є безперервним та активним процесом позитивної адаптації людини до подій, ситуацій, негараздів та кризових ситуацій.

- Проведений аналіз закордонної та української наукової літератури показав, що «життєстійкість» розглядається у якості трьох компонентів: залученість, контроль та прийняття ризику.

- Достатній рівень життєстійкості у військових дає змогу їм підготуватися до виконання професійної діяльності та забезпечує успішне виконання завдань у екстремальних та кризових умовах.

- Результати емпіричного дослідження свідчать про достатній рівень життєстійкості та її складових у студентів військової кафедри, що дозволить їм підготуватися до професійної діяльності та успішно здійснювати в бойових обставинах.

- Отримані емпіричні результати за тестами дослідження життєстійкості свідчать про їхню надійність та вказують на рівні можливості їхнього застосування.

- Подальші дослідження будуть спрямовані на визначення предикторів життєздатності військових у різних ситуаціях професійної діяльності.

Список використаних джерел

1. Вісімнадцяте загальнонаціональне опитування: психологічні маркери війни (8-9 жовтня 2022). – Режим доступу: https://ratinggroup.ua/research/ukraine/stresovi_stany_naselennya_ukrainy_v_konteksti_viyeni.html (in Ukrainian)
2. Восьме загальнонаціональне опитування: психологічні маркери війни (6 квітня 2022). – Режим доступу: https://ratinggroup.ua/research/ukraine/stresovi_stany_naselennya_ukrainy_v_konteksti_viyeni.html (in Ukrainian)
3. Кокун О.М. (2022) Всеукраїнське опитування «Твоя життєстійкість в умовах війни»: препринт. Київ: Інститут психології імені Г.С. Костюка НАПН України. 46. (in Ukrainian)
4. Кравчук С. Л. (2018) Особливості життєстійкості як фактора психологічної пружності особистості юнацького віку в умовах воєнного конфлікту // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Психологічні науки». Херсон: Херсонський державний університет. Т. 1. Вип. 1. 99-105. (in Ukrainian)
5. Ламаш І. В., Мікаїлова Н. А. (2017) Життєстійкість як ресурс саморегуляції курсантів із різним досвідом військової діяльності [Електронний ресурс]. // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія : Психологічні науки. Вип. 6(1). 51-56. (in Ukrainian)
6. Ларіна Т.О. (2007) Життєстійкість як життєве завдання особистості / Актуальні проблеми психології: Психологічна герменевтика / За ред. Н.В. Чепелевої. К.: ДП «Інформаційно-аналітичне агентство». Т. 2, вип. 5. 131-138 (in Ukrainian)
7. Матейко Н.М. (2022) Емпіричне дослідження життєстійкості військових в умовах бойових дій. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Психологія, (2), 90-94. <https://doi.org/10.32782/psy-visnyk/2022.2.18> (in Ukrainian)
8. Мельник О. В. (2019) Вікові особливості адаптації учасників бойових дій до умов мирного життя. Автореф. дис. на здобуття н. ступ. канд. психол. н. к. 20. (in Ukrainian)
9. Стресові стани населення України в контексті війни. – Режим доступу: https://ratinggroup.ua/research/ukraine/stresovi_stany_naselennya_ukrainy_v_konteksti_viyeni.html (in Ukrainian)
10. Титаренко Т., Ларіна Т. (2009) Життєстійкість особистості: соціальна необхідність та безпека: навч. посібник. К.: Марич. 76 (in Ukrainian)
11. Чиханцова О.А. (2017) Модель життєстійкості особистості. Актуальні проблеми психології : Збірник наукових праць Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України. 2017. Том. V. Випуск 17. 142-150 (in Ukrainian)
12. Чотирнадцяте загальнонаціональне опитування: психологічні маркери війни (8-9 червня 2022). – Режим доступу: <https://ratinggroup.ua/research/ukraine/chetyrnadcatyy>
13. [obschenacionalnyy opros psihologicheskie markery vojny 18-19 iyunya 2022.html](https://ratinggroup.ua/research/ukraine/chetyrnadcatyy) (in Ukrainian)
14. Asle M. Sandvik et al. (2013) Psychological hardiness predicts neuroimmunological responses to stress, *Psychology, Health & Medicine*, 18:6, 705-713, DOI: [10.1080/13548506.2013.772304](https://doi.org/10.1080/13548506.2013.772304)

15. Bartone P. T. et al. (2013). Psychological hardiness predicts adaptability in military leaders: a prospective study. *International Journal of Selection and Assessment*, 21(2), 200–210. <https://doi.org/10.1111/ijsa.12029>
16. Bartone P. T. et al. (2008). Psychological hardiness predicts success in US army Special Forces candidates. *International Journal of Selection and Assessment* 16(1), 78-81. <https://doi.org/10.1111/j.1468-2389.2008.00412.x>
17. Johnsen B. H. et al. (2013). Psychological hardiness predicts success in a Norwegian armed forces border patrol selection course. *International Journal of Selection and Assessment*, 21(4), 368-375. <https://doi.org/10.1111/ijsa.12046>
18. Lo Bue S. et al. (2016). Hardiness differentiates military trainees on behavioural persistence and physical performance. *International Journal of Sport and Exercise Psychology*, 14(4), 1-11. <https://doi.org/10.1080/1612197X.2016.1232743>
19. Maddi S. R., Kobasa S. C. (1984) *The hardy executive: Health under stress*. Homewood, IL: Dow-Jones Irwin, 1984.
20. Maddi S. (2004) *Hardiness: An operationalization of existential courage*. *Journal of Humanistic Psychology*. – 2004. - Apr. 44. – P. 279-298.

References

1. Visimnadsiate zahalnonatsionalne opytuvannia: psykholohichni markery viiny (8-9 zhovtnia 2022). [Eighteenth National Survey: Psychological Markers of War (October 8-9, 2022).] – Rezhvm dostupu: https://ratinggroup.ua/research/ukraine/stresovi_stany_naselennya_ukrainy_v_konteksti_viyini.html (in Ukrainian)
2. Vosme zahalnonatsionalne opytuvannia: psykholohichni markery viiny (6 kvitnia 2022). [Eighth National Survey: Psychological Markers of War (6 April 2022).] – Rezhvm dostupu: https://ratinggroup.ua/research/ukraine/stresovi_stany_naselennya_ukrainy_v_konteksti_viyini.html (in Ukrainian)
3. Kokun O.M. (2022) Vseukrainske opytuvannia «Tvoia zhyttiistiki v umovakh viiny» [All-Ukrainian survey "Your vitality in the conditions of war"] : prepynt. Kyiv: Instytut psykholohii imeni H.S. Kostiuka NAPN Ukrainy. 46. (in Ukrainian)
4. Kravchuk S. L. (2018) Osoblyvosti zhyttiistiki yak faktora psykholohichnoi pruzhnosti osobystosti yunatskoho viku v umovakh voiennoho konfliktu [Peculiarities of resilience as a factor of psychological resilience of youth in the conditions of military conflict] // *Naukovyi visnyk Khersonskoho derzhavnogo universytetu. Seriiia «Psykholohichni nauky»*. Kherson: Khersonskiy derzhavnyi universytet. T. 1. Vyp. 1. 99-105. (in Ukrainian)
5. Lamash I. V., Mikailova N. A. (2017) Zhyttiistiki yak resurs samorehuliatcii kursantiv iz riznym dosvidom viiskovoi diialnosti [Vitality as a resource of self-regulation of cadets with different experience of military activity] [Elektronnyi resurs]. // *Naukovyi visnyk Khersonskoho derzhavnogo universytetu. Seriiia : Psykholohichni nauky*. Vyp. 6(1). 51-56. (in Ukrainian)
6. Larina T.O. (2007) Zhyttiistiki yak zhyttieve zavdannia osobystosti [Sustainability as a life task of an individual] / Aktualni problemy psykholohii: Psykholohichna hermenevtika / Za red. N.V. Chepelevoi. K.:DP «Informatsiino-analitychne ahentstvo». T. 2, vyp. 5. 131-138 (in Ukrainian)
7. Mateiko N.M. (2022) Empirychni doslidzhennia zhyttiistiki viiskovykh v umovakh boiovykh dii. [Empirical study of the viability of the military in the conditions of hostilities.]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu. Seriiia: Psykholohiia*, (2), 90-94. <https://doi.org/10.32782/psy-visnyk/2022.2.18> (in Ukrainian)
8. Melnyk O. V. (2019) Vikovi osoblyvosti adaptatsii uchastnykiv boiovykh dii do umov myrnoho zhyttia. [Age-specific features of adaptation of combatants to the conditions of peaceful life] *Avtoref. dys. na zdobuttia n. stup. kand. psykhol. n. k.* 20. (in Ukrainian)
9. Stresovi stany naselennia Ukrainy v konteksti viiny. [Stressful conditions of the population of Ukraine in the context of the war] – Rezhvm dostupu: https://ratinggroup.ua/research/ukraine/stresovi_stany_naselennya_ukrainy_v_konteksti_viyini.html (in Ukrainian)
10. Tytarenko T., Larina T. (2009) Zhyttiistiki osobystosti: sotsialna neobkhdnist ta bezpeka [Vitality of the individual: social necessity and security]: navch. posibnyk. K.: Marych. 76 (in Ukrainian)
11. Chykhantsova O. A. (2017) Model zhyttiistiki osobystosti. Aktualni problemy psykholohii [A model of the vitality of the individual.]: *Zbirnyk naukovykh prats Instytutu psykholohii imeni H.S. Kostiuka NAPN Ukrainy*. 2017. Tom. V. Vypusk 17. 142-150 (in Ukrainian)
12. Chotymadtsiate zahalnonatsionalne opytuvannia: psykholohichni markery viiny (8-9 chervnia 2022). [Fourteenth National Survey: Psychological Markers of War (June 8-9, 2022).] – Rezhim dostupu: https://ratinggroup.ua/research/ukraine/chetyrjadcatyy_obschenacionalnyy_opros_psihologicheskie_markery_voyny_18-19_izyunya_2022.html (in Ukrainian)
13. Asle M. Sandvik et al. (2013) Psychological hardiness predicts neuroimmunological responses to stress, *Psychology, Health & Medicine*, 18:6, 705-713, DOI: [10.1080/13548506.2013.772304](https://doi.org/10.1080/13548506.2013.772304)
14. Bartone P. T. et al. (2013). Psychological hardiness predicts adaptability in military leaders: a prospective study. *International Journal of Selection and Assessment*, 21(2), 200-210. <https://doi.org/10.1111/ijsa.12029>
15. Bartone P. T. et al. (2008). Psychological hardiness predicts success in US army Special Forces candidates. *International Journal of Selection and Assessment* 16(1), 78-81. <https://doi.org/10.1111/j.1468-2389.2008.00412.x>
16. Johnsen B. H. et al. (2013). Psychological hardiness predicts success in a Norwegian armed forces border

patrol selection course. *International Journal of Selection and Assessment*, 21(4), 368-375.
<https://doi.org/10.1111/iisa.12046>

17. Lo Bue S. et al. (2016). Hardiness differentiates military trainees on behavioural persistence and physical performance. *International Journal of Sport and Exercise Psychology*, 14(4), 1-11.
<https://doi.org/10.1080/1612197X.2016.1232743>

18. Maddi S. R., Kobasa S. C. (1984) *The hardy executive: Health under stress*. Homewood, IL: Dow-Jones Irwin, 1984.

19. Maddi S. (2004) Hardiness: An operationalization of existential courage. *Journal of Humanistic Psychology*. – 2004. - Apr. 44. 279-298.

Summary

Berezovska L. I. Candidate of Psychological Sciences, Associate Professor Lviv Polytechnic National University

Bohaichuk V. Candidate of Political Science, Associate Professor of the Department of Social Communication and Public Diplomacy National Defence University of Ukraine

PSYCHOLOGICAL FEATURES OF RESILIENCE OF STUDENTS OF THE MILITARY DEPARTMENT

Abstract. Resilience helps a person to exist effectively in spite of difficulties and obstacles, which is especially important during such severe stressful situations such as military operations. Resilience is especially important for the military who are defending Ukraine on the battlefield. When performing combat missions, their psyche functions at the limit of permissible stress, which leads to exhaustion and reduced efficiency. In the future, this can lead to increased anxiety, impulsivity, mental trauma, and post-traumatic disorders, which can be both short-term and long-term. An important role in preventing the occurrence of these conditions is played by the individual's ability to withstand a situation of acute or chronic stress, to maintain internal balance, and at the same time not to reduce the success of activities.

The purpose of the article is theoretical and empirical study of the resilience of students of the military department.

Methods. Theoretical methods were used in the study: analysis, synthesis, generalization; empirical methods: S. Maddi's Hardiness Scale (adaptation by D. Leontiev, E. Rasskazova) and a short version of the Hardiness Scale (by V.O. Olefir, M.A. Kuznetsov, A.V. Pavlova).

Results.

A brief analysis of the concept of personality resilience, components of resilience is presented: "involvement", "control" and "risk taking". Resilience is not a static characteristic of a person, but a dynamic one, which is a continuous and active process of positive adaptation of a person to events, situations, adversities and crises. The author reviews foreign scientific research, analyzes the results of modern empirical studies of military personnel during training and in the course of their professional tasks. Modern Ukrainian research on the resilience of military personnel with combat experience is described.

The results of an empirical study of the resilience of students of the military department are analyzed. The respondents demonstrate a sufficient level of resilience that allows them to prepare for professional activities and successfully carry them out in combat situations.

The empirical results obtained from the resilience tests indicate their reliability and indicate equal opportunities for their application.

Scientific novelty. The features of the resilience of students of the military department are described.

Practical significance. The article can be useful for psychologists working with the military to increase the level of resilience.

Conclusions and prospects for further research.

- resilience is not a static characteristic of a person, but a dynamic one;
- resilience is viewed as three components: involvement, control and risk taking;
- a sufficient level of resilience in the military allows them to prepare for professional activities and ensures the successful completion of tasks in extreme and crisis conditions.

That is why further research will be aimed at identifying predictors of military resilience in different situations of professional activity.

Keywords: resilience; involvement; control; risk taking; military students.

Автори заявляють про відсутність конфлікту інтересів.

The authors declare that they have no conflict of interest.

Дата надходження рукопису/Date of receipt of the manuscript: 02.01.24.

Дата прийняття рукопису/Date of acceptance of the manuscript: 27.01.24.

© 2024. This work is under an open license CC BY-NC 4.0.